

Палагнюк Марко Георгійович

старший викладач

кафедра німецької та другої іноземної мови

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Б.Хмельницького, м.Хмельницький, Україна

Лімбах Федір Зігмундович

старший викладач

кафедра німецької та другої іноземної мови

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Б.Хмельницького, м.Хмельницький, Україна

Палагнюк Ірина Дмитрівна

старший вчитель Хмельницької гімназії №1 імені В.Красицького
м.Хмельницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ У ВИЩОМУ ПРАВООХОРОННОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

В статті досліджуються ефективні форми проведення семінарських занять у вищому правоохоронному навчальному закладі. Підтверджено той факт, що семінар з елементами проблемності, семінар методом «круглого столу» та семінар з використанням аналізу конкретних ситуацій сприяють формуванню у майбутніх офіцерів уміння вирішувати завдання професійного характеру. Запорукою успішності такого заняття є ерудованість та методична майстерність педагога, детальна підготовка до заняття з розробкою розгорнутого плану або сценарію.

Ключові слова: семінарське заняття, професійна спрямованість, правоохоронний вуз, круглий стіл, семінар з елементами проблемності.

Вступ. Професія «офіцер» є однією з найскладніших у людському суспільстві, оскільки вимагає від її суб'єкта здатності з високою ефективністю вирішувати завдання всіх типів професійної діяльності в екстремальних умовах. Реалізація таких здібностей забезпечується високим рівнем професійної підготовки фахівців. Виходячи з цих положень, виникає необхідність пошуку найбільш ефективних форм проведення занять з дисциплін, які викладаються у вищому правоохоронному навчальному закладі, які б сприяли формуванню у курсантів необхідних якостей. Класичні форми занять (лекції, практичні і лабораторні) не завжди можуть забезпечити швидку адаптацію курсантів до вузівської системи навчання.

Практика свідчить, що семінар є одним із основних методів обговорення навчального матеріалу у вищій військовій школі. Семінари проводяться із найскладніших питань (тем, розділів) навчальної програми з метою поглибленого вивчення навчальної дисципліни, вони прививають курсантам і слухачам навички самостійного пошуку й аналізу навчальної інформації, формування та розвитку наукового мислення, вміння брати активну участь у творчій дискусії, робити правильні висновки, аргументовано висловлювати та відстоювати свою думку.

На сьогодні семінари є в навчальних планах усіх військових (правоохоронних) вузів України, оскільки вони сприяють розширенню загального наукового світогляду, ознайомленню курсантів і слухачів з найважливішими проблемами та дослідженнями в галузях наук, що вивчаються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічна ефективність застосування семінарських занять отримала обґрунтування у працях дидакти-

ків Б.П.Єсипова, В.П.Стрезикозина, А.В.Усової, В.В.Зав'ялова та інших. У зарубіжних джерелах умовам ефективного застосування семінарських занять присвячені дослідження Дж.Трампа. Сучасні вчені присвятили свої наукові праці вивченню необхідності проведення семінарських занять задля підготовки компетентних, творчо обдарованих фахівців різноманітних сфер [1], [2], [3], [7].

Метою статті є визначення серед великої кількості тих основних форм семінарських занять, які характерні для проведення у вищому правоохоронному навчальному закладі, та складення алгоритму роботи військового викладача в період підготовки до семінару.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні існує безліч методів і форм проведення семінарів, що забезпечують творчий характер пізнавальної діяльності курсантів і слухачів, викликають бажання учасників до дискусії, реалізують дидактичні принципи і функції виховного навчання, стимулюють у курсантів дослідницькі прагнення.

Виходячи з того, що семінар у правоохоронному вузі є груповим заняттям під керівництвом викладача, його основними завданнями є реалізація таких цілей:

- поглибити й закріпити у курсантів і слухачів знання, здобуті на лекціях та в ході самостійної роботи;
- перевірити ефективність і результативність самостійної роботи курсантів і слухачів над навчальним матеріалом;
- привити у курсантів навички пошуку, узагальнення та викладення навчального матеріалу в курсантській аудиторії;
- виробити вміння формулювати, обґрунтовувати та викладати власне судження з питання, що об-

говорюється, вміння відстоювати свої погляди.

Семинар не зводиться до закріплення або копіювання знань, отриманих на лекції, його завдання значно ширші, складніші та цікавіші. В залежності від змісту теми та характеру рекомендованих по ній джерел, від рівня підготовленості, організованості та працездатності конкретної семінарської групи, її спеціалізації та професійної спрямованості, від досвіду використання різних семінарських форм на попередніх заняттях у практиці семінарських занять можна виділити ряд форм: – розгорнута бесіда; – обговорення доповідей і рефератів; – семінар-диспут; – навчальна тематична дискусія; – семінар-екскурсія; – семінар-дослідження; – коментоване читання; – вправи на самостійність мислення; – семінар-колоквиум; – спеціальний семінар та ін.

У вищому правоохоронному навчальному закладі особливу увагу приділяють семінару з елементами проблемності. Під час занять такого типу військовий викладач за допомогою спеціально відібраних проблемних ситуацій спрямовує роботу курсантів і слухачів, тим самим стимулюючи їх до самостійного мислення й активного пошуку відповідей на поставлені запитання. До структурних складових цього виду семінару належать: навчальна проблема, проблемна ситуація, проблемне питання.

Військовий викладач послідовно поєднує основні питання теми семінару, для того щоб активізувати увагу аудиторії, забезпечити колективний пошук рішення. Проблемність питання забезпечується реальною ситуацією, важливою для майбутньої професійної діяльності фахівця-правоохоронця. Для постановки проблемного питання та з метою створення проблемної ситуації необхідно досконало орієнтуватися у матеріалі, що розглядається, та володіти певною вправністю. Саме тоді семінар перестає бути просто видом заняття, це свого роду перехід до науково-дослідної роботи, в процесі якої з'являються доповіді, реферати, дослідницькі роботи.

Як свідчить досвід, військовий педагог при формуванні проблемної ситуації повинен володіти науковою ерудицією та методичною майстерністю проведення семінару, оскільки проблемний семінар – це головний засіб поглибленого вивчення предмету. Такі семінари виключають бездіяльність курсантів і слухачів на заняттях. Мета активізації курсантів шляхом проблемного навчання полягає в тому, щоб підвищити рівень їхньої розумової діяльності та навчити системи розумових дій, яка характерна для вирішення нестереотипних завдань, що вимагають застосування творчої розумової діяльності.

Останнім часом у навчальному процесі дуже актуальними стали семінари методом «круглого столу». Практика проведення занять таким методом у спеціально обладнаних аудиторіях дозволяє стверджувати про його ефективність. На думку А.М.Матюшкіна, такий семінар забезпечує розвиток творчого та професійного мислення, пізнавальної мотивації та професійного використання знань у навчальних умовах [6].

Цей метод є одним із варіантів діалогу. Якщо правильно і творчо підготувати таке заняття, залучити до участі у ньому фахівців з досвідом, цікавих особистостей, воно набуває надзвичайної корисності в пізнавальному відношенні. За «круглим столом»

курсанти в ході бесіди з фахівцями, ученими, представниками суспільних організацій, державних органів реалізують принцип колективного обговорення проблеми, уміння поєднати елементи доведення і переконання впродовж дискусії. Порядок підготовки і проведення «круглого столу» визначається специфікою самого методу. Курсантам і слухачам завчасно повідомляється тема, тривалість семінарського заняття для підготовки ними запитань, які їх цікавлять, в межах теми, що вивчається.

В ході колективної роботи разом з викладачем, керівником семінару, з запрошеними фахівцями курсанти засвоюють нові знання, обмінюються інформацією, набувають навичок сперечатися, переконувати, аналізувати. Такі семінари характеризуються демократичністю, активним характером обговорення питань, стимулом до самостійного творчого мислення, зв'язком з практикою.

Курсанти-філологи, які поглиблено вивчають іноземну мову, мають унікальну можливість взяти участь у «круглому столі» з запрошеними фахівцями зарубіжних країн. Такий семінар не лише є дуже інформативним, він стимулює курсантів активно вивчати іноземну мову, подолати лінгвотнічний бар'єр та поставити питання фахівцю, не боячись допустити при цьому помилку у висловленні.

Звичайно, курсантські круглі столи – це не інновація, однак уміння виступити зі своєю ідеєю іноземною мовою, зрозуміти й усвідомити ідеї інших, дати оцінку або висловити критику стосовно інших суджень – це уміння, яке значно сприяє саморозвиткові та самоорганізації курсантів.

«Круглий стіл» починається виступом викладача, потім з повідомленнями виступають учасники семінару (один-два виступів по 10-12 хвилин). Після цього викладач надає можливість курсантам (слухачам) поставити запитання фахівцю, викликає інтерес до дискусії та управляє її ходом. Курсанти вступають у діалог з ведучим, висловлюють свою думку стосовно проблем, що обговорюються. На завершення «круглого столу» викладач аналізує розкриття проблеми та актуальності питань, поставлених на семінарі, ступінь зацікавленості курсантів в обговоренні.

Добре зарекомендував себе метод проведення семінару в правоохоронному вузі шляхом аналізу конкретних ситуацій. Таким заняттям приділяється особливе значення, адже курсанту під час складання державного екзамену з профільюючої дисципліни необхідно виконати саме таке завдання: прийняте правильне рішення у конкретній ситуації, спираючись на теоретичні знання нормативної, правоохоронної бази.

Методика семінару полягає у використанні викладачем конкретних ситуацій з професійної військової, юридичної практики. Головне завдання курсантів і слухачів полягає у проведенні глибокого аналізу заданої ситуації та знаходженні остаточного рішення. Метод передбачає реалізацію таких функцій, як дослідження, вивчення, оцінка, навчання, виховання, розвиток, самооцінка і самоконтроль. В ході вирішення запропонованої ситуації курсанти і слухачі користуються аналізом, використовуючи свої знання і свій досвід, використовують набуті в навчальному процесі критерії аналізу. У конкретній ситуації курсанти самостійно виявляють неефективність та по-

милковість їх суджень, змінюючи свій погляд на проблематику завдання.

Результати нашого дослідження свідчать, що успіх семінару може залежати від багатьох складових:

- теоретичної, педагогічної та методичної підготовки військового викладача;
- організаторської роботи з підготовки семінарського заняття;
- ступеня підготовленості курсантів і слухачів, їх активності на самому занятті.

Підготовка семінару повинна починатися з вивчення військовим викладачем вихідної документації, визначення (уточнення) цілей та завдань семінару, часу підготовки курсантів і слухачів. В результаті цієї роботи у викладача повинно скластися чітке уявлення про дидактичні та виховні цілі семінару, обсяг робіт, який повинен виконати кожний його учасник, проблеми, які потрібно висвітлити в лекції, щоб мати можливість глибоко в них розібратися на семінарі. Тільки після цього можна приступати до опрацювання плану проведення семінарського заняття. План, який видається курсантам і слухачам до проведення семінару, є основним методичним документом для організації їхньої самостійної роботи.

В залежності від обраної методики проведення семінару план може мати різну структуру. Не дивлячись на те, що в якості обов'язкових його компонентів виступають тема, дидактичні та виховні цілі заняття, організаційно-методичні вказівки, навчальні питання, які повинні бути розглянуті, теми доповідей, повідомлень, рефератів, рекомендована література, навчальні питання, які повинні обговорюватись на семінарі, складають основу плану.

Аналогічні вимоги повинні висуватись й до теми рефератів (доповідей, повідомлень), якщо вони передбачені планом семінару.

Обсяг матеріалу, що вноситься на семінар, визначається часом, який для цього відводиться, та кількістю питань. Для двохгодинного заняття їх, як правило, повинно бути не більше 2-3. З цих же позицій необхідно вирішувати питання про характер та обсяг рекомендованої літератури. У перелік обов'язкової літератури слід віднести, насамперед, першоджерела, які безпосередньо розкривають тему, що розглядається. Додаткова необов'язкова література розрахована на більш підготовлених курсантів та слухачів, які особливо зацікавлені такою проблемою. У список додаткової літератури включають, як правило, монографії, статті зі збірників та періодики. Обсяг додаткової літератури повинен бути також невеликим. Непогано, якщо викладач на лекції згадає про цю літературу, дасть стислу характеристику, зацікавить курсантів і слухачів.

Зупинімося детальніше на особливостях роботи військового викладача в період підготовки до семінару. Насамперед відмітимо, що завчасна видача плану семінару – запорука успішної підготовки до нього кожного курсанта й слухача. Якщо ж до цього часу в лекції була розкрита проблема, що розглядається, створена проблемна ситуація, викликаний інтерес, то це буде значно активізувати підготовку курсантів і слухачів до чергового заняття. Найбільш доцільно практичну роботу кожного курсанта і слухача з підготовки до семінару організувати в чотири етапи.

На першому етапі необхідно за планом семінару з'ясувати тему, мету та навчальні питання. Кожному курсанту (слухачу) слід визначити свою роль та сформулювати завдання на семінарі (підготовка реферату, виступу і т.д.), обсяг та порядок роботи, передбачити, які й коли будуть потрібні першоджерела з кожного питання, який матеріал підготувати для обґрунтування, які додаткові матеріали можна буде використати, де їх знайти.

Другий етап підготовки до семінару включає роботу зі збору матеріалу та ознайомлення з рекомендованою літературою.

Третій етап включає глибоке вивчення джерел та оформлення їх у вигляді конспекту.

Четвертий (заклучний) етап передбачає поглиблену роботу з конспектом, проведення його розмітки (підкреслити заголовки, виділити найбільш важливі цитати і т.д.), складання плану виступу.

На всіх етапах курсанти та слухачі працюють або під безпосереднім керівництвом викладача (особливо характерно для молодших курсів військового вузу), або в режимі консультування.

На першому етапі підготовки курсантів (слухачів) до семінару військовому викладачу доцільно провести колективну консультацію. У період поглибленої роботи курсантів і слухачів над рекомендованими джерелами викладач, як правило, проводить індивідуальні консультації та співбесіди. На цьому етапі він контролює підготовку основних доповідей та повідомлень, а також виступів на наступному занятті.

Коли викладач вже сформував своє уявлення про готовність курсантів і слухачів до семінару, він приступає до розробки (уточнення) робочого плану (сценарію) проведення семінарського заняття. Це пов'язано з тим, що реалізація пізнавальної мети в ході семінару вимагає від нього вмілого методичного управління.

Як показує досвід, ключовими в побудові такого сценарію є два принципи: принцип наростання складності проблемних завдань на кожному занятті та упорядкованість всього курсу та принцип цільової системності. Старанна підготовка надає викладачу великої можливості оперативного керування семінаром, використовуючи при будь-яких ситуаціях наперед заготовлений матеріал. Може далеко не все, що намічено й записано в сценарії, буде використано педагогом, але наявність цього матеріалу надасть йому впевненості та дозволить вільно себе почувати при будь-яких ситуаціях.

Практика роботи військових вузів рекомендує, щоб робочий план семінару або методична розробка оформлялися згідно з прийнятими в даному військовому навчальному закладі вимогами та включали титульний лист з вхідними даними, вступ, основну та заключну частини. У робочому плані семінару, як правило, відображається зміст стислого вступного слова викладача, приблизний розподіл часу з питань і виступів, порядок відпрацювання матеріалу, зміст заключного слова.

Що стосується розрахунку часу, зрозуміло, що для двохгодинного та чотирьохгодинного семінару він буде різним. При цьому військовий викладач орієнтовно повинен виходити з того, що в ході семінару час виділяється на вступне слово не більше 5 хвилин; основна доповідь одного із курсантів (слухачів) – до

15-20 хвилин; виступи з місць – до 10 хвилин; постановка нових питань, виправлення неточностей та помилок курсантів і слухачів, заключне слово до всього семінару – в межах 25-30 хвилин.

Таким чином, на організацію, управління ходом семінару та підведення підсумків у загальному витрачається біля 25 відсотків відведеного навчального часу. Решту часу військовий викладач розподіляє у залежності від складності питань, що розглядаються.

Викладений матеріал дозволяє зробити такі висновки:

1) семінар є ефективним методом проведення заняття у вищому правоохоронному навчальному закладі, який допомагає курсантам і слухачам підготуватися до виконання майбутньої професійної діяльності;

2) вибір форми семінарського заняття залежить від багатьох факторів, в особливості від змісту мети, її обсягу та рівня підготовленості, спеціалізації та професійної спрямованості семінарської групи;

3) для максимальної наближеності майбутніх офіцерів-правоохоронців до ситуацій виконання службових обов'язків, з метою навчання професійної компетенції курсантів та підготовки їх до вирішення завдань професійного характеру найбільш ефективним є проведення проблемного семінару (семінару з елементами проблемності), семінару методом «круглого столу» та семінару з використанням аналізу конкретних ситуацій;

4) запорукою успішного проведення семінарського заняття є ерудованість та методична майстерність військового педагога, детальна підготовка до заняття з розробкою розгорнутого плану або сценарію.

У наступних дослідженнях автори планують зупинитися на вивченні «сократівського» методу навчання та використання методу «мозкової атаки», а також провести аналіз доцільності проведення таких занять у вищому правоохоронному навчальному закладі.

Список використаної літератури

1. Бабенко К. Практичні, семінарські та лабораторні заняття у ВНЗ як прикладні форми організації навчання магістрів / Катерина Бабенко // Рідна школа. – 2007. – № 7/8. – С.42-54
2. Гурська О. Підготовка студента та викладача до семінарського заняття (на прикладі суспільствознавчих дисциплін) // Проблеми підготовки сучасного вчителя №8 (Ч.2), 2013. – С.46-52. – Режим доступу: http://www.library.udpu.org.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2014/8_2/7.pdf
3. Гуцуляк В. Семінарські заняття як форма та метод навчання математики / Василь Гуцуляк // Математика. Шкільний світ. – 2009. – №25-26. – С.13-27
4. Ларионов В.В., Писаренко С.Б. Видовое информационное поле в инновационной педагогике: состав, структура, свойства и применение в тестировании // Инновации в образовании. – 2005. – №1. – С. 55-62.
5. Макеева И.В. Роль семинарского занятия в подготовке специалиста и методика управления дискуссией / И.В.Макеева. – М.: Просвещение, 2003. – 161 с.
6. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении / А.М.Матюшкин. – М.: Педагогика, 1972. – С.181-186
7. Ротань Н.В. Застосування інноваційних методів навчання при проведенні семінарських занять викладачами спеціальних дисциплін на спеціальності «Бухгалтерський облік» [Текст] // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві, 2013, вип. 3(4). – С.199-203. – Режим доступу: <http://sbornik.college.ks.ua/downloads/sbornik4/pdf/27.pdf>.
8. Савельев А. Инновационное высшее образование // Высшее образование в России. – 2001. – №6. – С.43-45
9. Сластенин В.А. Педагогика: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений. – 3-е изд., стереотип. – М.: Изд. Центр «Академия», 2004. – 576 с.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2016 р.
Рецензент: канд.філол.наук, доц.Манзій А.М.

Палагнюк Марк Георгиевич

старший преподаватель

кафедра немецкой и второго иностранного языка
Национальная академия Государственной пограничной службы Украины
имени Б.Хмельницкого, Хмельницкий, Украина

Лимбах Федор Зигмундович

старший преподаватель

кафедра немецкой и второго иностранного языка
Национальная академия Государственной пограничной службы Украины
имени Б.Хмельницкого, Хмельницкий, Украина

Палагнюк Ирина Дмитриевна

старший учитель Хмельницкой гимназии №1 имени В.Красицкого
Хмельницкий, Украина

ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ СЕМИНАРСКОГО ЗАНЯТИЯ В ВЫСШЕМ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

В статье исследуются эффективные формы проведения семинарских занятий в высшем правоохоронительном учебном заведении. Подтверждается тот факт, что семинар с элементами проблемности, семинар методом «круглого стола» и семинар с использованием анализа конкретных ситуаций

содействуют формированию у будущих офицеров умения решать задачи профессионального характера. Залогом успеха такого занятия являются эрудированность и методическое мастерство педагога, детальная подготовка к занятию с разработкой развернутого плана или сценария.

Ключевые слова: семинарское занятие, профессиональная направленность, правоохранительная высшая школа, круглый стол, семинар с элементами проблемности.

Palahniuk Mark

Senior Lecturer

Department of German and Foreign Languages
National Academy of State Border Service of Ukraine
named after of B.Khmelnitsky, Khmelnytsky, Ukraine

Limbakh Fedir

Senior Lecturer

Department of German and Foreign Languages
National Academy of State Border Service of Ukraine
named after of B.Khmelnitsky, Khmelnytsky, Ukraine

Palahniuk Iryna

Senior Teacher, Khmelnytskyi gymnasium №1 named after Volodymyr Krasnytskyi

PECULIARITIES OF CONDUCTING SEMINARS AT HIGHER EDUCATIONAL LAW ENFORCEMENT INSTITUTIONS

The article emphasizes educational and multicultural importance of seminars that teach the students how to freely apply acquired knowledge, to analyse educational information, to take active part in debates and to be able to reasonably express and defend own opinions. Based on the vast experience gained during arranging and conducting seminars, the teachers of the higher educational law enforcement institution were able to conclude that the most effective forms of these lessons are those that include the elements of problem solving, "round table" workshops and case studies. These types of seminars contribute to formation of future officers' ability of solving various professional problems in the line of duty. A seminar is not limited to copying or consolidating the knowledge gained at lectures: its tasks are much broader, more complex and interesting. Our findings show that effectiveness of a seminar depends on a number of components: theoretical, pedagogical and methodological expertise of an instructor; thorough preparation of seminars; cadets' and students' readiness and active participation in the workshop. Methodological competence and skills of a teacher and detailed preparation for lessons, which includes drawing of comprehensive lesson plan, are equally important. Making a detailed plan of a seminar will make young teachers more confident, helping them feel free at any situations.

Key words: seminar; professional direction, higher educational law enforcement institution, round table, problem-based workshop.